

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան վերջ 10 րոպեի կես տարվանը 6 բուր...
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանց խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлис. Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Redaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տոն օրերէն):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՌԻՍՈՒՑՅԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մի քանի շաբաթ ևս եւսան ամառային ար-
ձակուրդը կը գայ, դարձանք ընտելութիւնները կը
վերջանան և հայ ուսուցիչը՝ թիկնու գոտառոտի 20
—25 պէսքէ և սպասի, երբ նրան կը յայտնեն թէ-
«Գրե՛ք պիտի մնաս նախկին պատճառները կամ ար-
ձակված ես»:
Թէ որքան ծանր կացութիւն է անորոշութիւ-
նը նոյն լակ ամենաբարձրագոյն բազմի սպասող
մարդու համար, իւրաքանչիւրն իր վրա փորձած
կը լինի, սպա որքան ծանր կը լինի նրա դու-
քութիւնը, ու բացարձակ դէպքերը չը հաշտելու դու-
պատում է չարագուշակ թղթի ստանալուն, որով
արձակում են նրան դպրոցէջ Այսպիսի անորոշ
գրութիւնը մի բարոյական տանջանք է ամեն
մարդու համար, մանաւանդ նիւթական միջոցնե-
րից դուրս հայ ուսուցիչ համար:
Երկու երեք տարի ուսուցիչը մի և նոյն դպ-
րոցում ծառայելուց յետոյ էլ անհաստատ է հա-
մարում իր կացութիւնը, որովհետեւ նա եթէ դժ-
բաղդութիւն է ունեցել մի որ և է հոգաբարձուի
հետ անհամաձայնութիւն ունենալ, թէ լեզու զբա-
րոցական գործընթացը բարդուի զուր, իսկ իր
հայր ուսում էլ, որսովայ վերջում նա հետագ-
վում է պաշտօնից, բայց ուսուցիչը այդ վիճակը
ստանում է միայն նոր ուսումնական տարվայ ըս-
կցում...
Ուսուցիչ այսպիսի անորոշ գրութիւնը շատ վը-
նասնեղի պատճառ է դառնում նախ նա վտան-
ջը լինելով թէ մի տարի էլ կը մնայ իր տեղում,
աշխատում է ուրիշ տեղ ազապակի համար հող
պատրաստել, շորքընթաց է կեցողական իր
ակնին չափերը: Երկուքը ընտելութիւններից յետոյ
անմիջապէս չիմանալով իր վիճակի մասին, ու-
սուցիչն ամբողջ ամառը զայ տարի ուր լինելու
մասին է մտածում և ոչ կարող է կարողանում,
որ դառնալէ իր սիրած առարկայով մի խօսքով
զուր է անցնում նրա համար 3 ամիս ժամանա-
կամիջոցը: Երբորդ պատահում է որ ուսուցիչն
առաջարկում են այնպիսի առարկայի ղառեր, որ-
քը չի գասախօսել ի հարկէ օգտուտով 25—30-ին
այսպիսի առաջարկութիւն եթէ չընդունի, գուցէ

բարակ, կտր կն և մշտադարձ. պօստիցի գոր-
ծածում են սրա ճնշակը պատկի և հանդէսի մէջ
կամարները զարգարելու համար: Պաղատու ծա-
ուերի մէջ առատ են ընկուղիները, որոնց արդէն
սեղեկ են կտրել և բազմապիսեբը *):
Այս այն գաւառն է, որին վանեցիկը կոչում են
«Փայտի-կրկիլ»:
Ինչպէս ասեցի, իրիցանի Ռուս-միտաբոց ըն-
կերութիւնը չորս ուսումնարաններ ունի իրիգա-
նում, որոնցից Վայր-դպրոցը գտնվում է Սորի
գիւղի մէջ:
Այդ ընկերութիւնը ունի անդամներ, որոնք
վճարում են 5—10 կոպեկներ, և մի հաւաքիչ ա-
միսներով չափվում է Կ. Պօլսի փողոցները, որ-
պէս զի փող ժողովէ ընկերութիւնը բարձրու-
թեան գանձանակը ևս ունի: Այդ երկու միջոցնե-
րով հաւաքված փողերը այնպիսի առատ են լի-
նում, որ ընկերութեան Կ. Պօլսի գրասենեակը
պահելուց յետոյ, այդ և չէ բաւականանում զբա-
րոցները համար, այնպէս որ խոցճ ուսուցիչները
եթէ չեն կամենում զաղքած մեռնել, պարտաւոր
են դիւղացիների հացով բաւականանալ: Դատ ան-
գամ նամակի փող էլ չեն ունենում, որպէս զի
զրին ընկերութեան և իրանց վեց ամսվայ ամե-
նահային ուսիչները պահանջներ:
Խոցճակ է այդ ուսումնարանների թէ արտարկնը
և թէ ներքինը: Եթէ գտնվեն հատ հատ նստարան-
*): Բիւրքերի մէջ նշանակող են ոչխարը, իւղ
ընկղղը:

Վաղը, կիրակի, ապրիլի 29-ին, կատարվելու է Հանգուցեալ ՐԱՅՖԻԻ
մահճան երրորդ տարեգարծի հոգեհանգիստը:
Հոգեհանգիստը կատարվելու է Կլօրցոյվայա փողոցի վրա գտնվող Քամիկանց
եկեղեցում, ու պատարագից յետոյ:

Մարիամեան-Յոզիանեան օրիորդական դպրոցի հորատարձական խորհրդի որոշ-
ման համեմատ վաղը, կիրակի, ապրիլի 29-ին, կուսանաց եկեղեցում լինելու է ս.
պատարագ և հոգեհանգիստ ի յիշատակ նոյն դպրոցի հանգուցեալ հիմնադիր
գործնական պետական խորհրդական ՅՈՎ. ՀԱՆՆԵՍ ՍՏԵՓԱՆՈՍԵԱՆ, ՅՈՎ. ՆԱՆՆԵԱՆԻ:
Հանգուցեալի յիշատակը յարգելի կամեցողներին յայտարարվում է, որ ս.
պատարագը սկսվելու է առաւօտեան 10 ժամին:

ՌՈՒՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մի նշանաւոր քանակները անուակ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Հայ ուսուցիչի դրութիւնը. Նամակ Ա.-
Էջերաբարձութիւնը. Ներքին բարձր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Իշխան Բիսմարկի անկումն պատճառ-
ներն մէկը.—Արտարկն բարձր.—ՀԵՌՈՒՄՆԵՐԻ.
—ՏԵՂԵՍՅԱՆՈՑ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ՐԱ-
ՆԱՍԻՐԱՍՏԱՆ. Նամակներ թիւրքաց Հայաստա-
նից.

ՄԻ ՆՇԱՆԱԿՈՐ ՔՍԱՆ ԵՒ ՀԻՆՅԱՍՏԵԱԿ

Այս ամսին լրացել է քսան և հինգ տա-
րին այն օրից, ապրիլի 6-ից 1865 թ-ի,
երբ անցեալ թագաւորութեան ժամանակ
շնորհից Ռուսաստանի երկու մայրաքա-
ղաքների, Պետերբուրգի և Մոսկովայի մա-
մուլին առանց ցենզուրայի լրջ տեսնելու
իրաւունքը:
Մենք այն ժամանակ յիշում ենք թէ ինչ
աննկարագրելի ուրախութիւն էր տիրում
երկու մայրաքաղաքներում, որքան հպարտ
էր ուս ինտելիգենցիան հանգուցեալ թա-
ղաքորի իրան ջրց տուած այդ հաւաս-
տիութեան, այդ անսահման հաւատի պատ-
ճառով: Այդ շնորհը գրաւական էր թաղա-
ւորի հաւատի գէպի բուսաց մտքի հա-
ստանացած լինելը...
Ռուս ինտելիգենցիան հպարտ էր դրա-
նով, զգում էր իրան հասունացած, զգում

էր այն մեծ պատասխանատուութեան նշա-
նակութիւնը, որը պիտի յանձն առներ
հասարակաց կարծիքը, հասարակաց միտքը
ազնիւ, խելայի կերպով ղեկավարելու դու-
րձոււ: Նա զգում էր նմանապէս թէ որքան
դժուար է մշտական վերահսկողութեան
կողմնակցից նոր ազատուող մամուլի հա-
մար համ ձգտել ազատ, անարգել, անկեղտ,
անկեղծ, անձուեր մտքի արտայայտու-
թեան, համ էլ երբեք այնպիսի սխալ քայ-
լեր չանել, որոնք կարող էին առիթ տալ
նրան մեղադրելու թէ նա ի չար է գործա-
ծում իրան շնորհից ազատութիւնը:
Քսան և հինգ տարին անցաւ. բուս ա-
զատ մամուլը հասունացաւ, նա արեց, ինչ
որ կարողացաւ, ինչ որ իր սխալից վեր
չէր: Նա անձուերաբար, իր կարողութեան
չափ, իր հասկացողութեան համեմատ
զբաղվեց այդ քսան և հինգ տարվայ ըն-
թացքում այն բոլոր հարցերով, որոնք
թեանք էին իրան, որպէս Ռուսաստանի քա-
ղաքակրթական կեանքը առաջադիմութիւնը
ղեկավարող հաստատութիւն:

Իրաւ է, 1865 թ-ին առանց ցենզուրա-
յի լրջ տեսնելու իրաւունքը սովեց մի-
միայն երկու մայրաքաղաքների մամուլին,
որպէս փորձ,—բայց երեւում է որ կաւա-
կարութիւնը համոզվեց, որ ուս ինտելի-
գենցիան այդ իրան շնորհից իրաւունքի
գործածելը արժանատրայէս առաջ տա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Հայ բնակիչները պարթև, կորդ, ուսեղ և չա-
տերը նշանաւոր գիտավարժներ են. հայում են
բրդական հարուստ—երկար սրածայր քեօլօզ
զլիկ վրա և հազած ջէլօի մի շապիկ, որի թե-
ւերը թալում են մինչև դեռին և վրան դանաղան
ձաղիկներ բանված, կարճ քեհադախիկներ և
շալէ շալվարներ:

Նոյն 100 գիւղեր կան ամբողջ իրիցանում. 600
անից աւելի հայեր և մնացեալը քուրդեր և ասո-
րիներ: Քրդական այլ և այլ գիւղերում նստում
են նշանաւոր քուրդ աղաներ, որոնք զբաղված են
միմյանց աւազակութիւններով: Տարիներից ի վեր
իրիցանի հայր անասնաբի նեղութիւնները է կրում
նրանց ձեռքից: Կառավարութիւնը տեղ կայ, որ
ուշադրութեան չէ առնում և այսպիսով Շէյխ Չէ-
լալեղիից սկսած մինչև այժմ դանաղան չէլեր
և աղաներ բոյն են գնում իրիցանում և իրանց
ասպատակը տիրում ոչ միայն մինչև կարճկան,
այլ և շրջակայ Մոկս և Դատայն և Բաղէի գա-
ւառները:
Սրանից դրեթէ 36 տարի առաջ Մոկս գաւառի
կարճից գիւղացի Մուլա Սարաթուլլան անունով մի
քուրդ, իրիցան գաւառն է գաղթում և Օլէք գիւղի
Մուլա Խալըլ գիւղացեալի օգնութեամբ յայտը-
վում է մահմետականներին հաւատացնել, որ մար-
դարէն յայտնվել է իրան և ինքը շէլա է... իր
մեռնելուց յետոյ յայտնում է իրան հուշակար
չէլա Չէլալեղիից:
Չէլալեղիից յետոյ հետզհետ հասկու, կիւղէ-
տերէի, կարճկանի և կեցանի սահմաններում

և կանանց հիւանդութիւնները գործին Լյազարի ատարեան զինը 3 բուրլի է:

Մեզ հետադրում են ՄՕՍԿԱՅԻՑ, որ պարիլի 24-ին երեկելի խաղացի տրագիկ էրնէստո Բոստի հրահանգի բնէնֆիւն էր: Թատրոնը կատարելապէս լի էր. հասարակութեան ոգևորութիւնը անսահման էր. Մոսկովյան վարչոց չէ միւտմ թատրոնական այդպիսի ցոյցերը: Հանձարեղ արտիստին զուր կանչեցին մինչև 60 անդամ. արվեստը զարգացման պարզներ, որոնց մէջ աչքը էր ընկնում Մոսկովայի գիտնականներին իշխան Պալեոլոգովի տուած պատկը:

Թիֆլիսի Ալեքսանդրեան ուսուցչական դպրոցի աշակերտները ստացանք 7 ր. 35 կոպ. յօդուատ ջինամեկղարովի այրուած երկրագործական դպրոցի: Ընդամենը ունենք այժմ խմբագրութեան մէջ այդ նպատակով 47 բուրլի 35 կոպէսէ:

Մեզ խնդրում են հարգուել, որ էրեստո Բոստի ներկայացումների արժանատի բաց է մինչև մայիսի 5-ը, որից յետոյ արդէն կը սկսվի իւրաքանչիւր մի ներկայացման համար տոմսակները վաճառուելը:

Հինգշաբթի, ապրիլի 27-ին, կալուածական բանկի թատրոնում յօդուատ դերասան Աւարանի և ի պատիւ ընդ 20-ամյա թատրոնական գործունէութեան, հայ դերասանական խումբը, մասնակցութեամբ պ. Չմշկեանի, ներկայացրեց «Տարտիֆ» պիեսան: Թատրոնը լի էր Աւարանի դերասանական խմբի և թատրոնատէր երիտասարդների կողմից ստացուող բարձր և պատկան: Խաղը ընդհանրապէս լաւ անցաւ:

Այս օրերս Թիֆլիսում են Ֆրանսիացի անթթուօրօզ և ազգագէտ Շանոր, որը եկել էր Կովկաս ճանապարհորդելու, և այդ նպատակով Թիֆլիսից ուղևորվեց Գանձակ. նա պիտի գնայ Բաքու, Ղուխի, Շուշի, Գորիս, Աղուլիս, Նախիջևան, Արանի ալիքը, Արևան, էջմիածին, Արարատ, Արագած, Անի, Կարս, և այդտեղից էլ պիտի վերադառնայ Թիֆլիս: Շատ ցանկալի է, որ այդ բոլոր տեղերում, տեղական հայոց խնամքով կը քննարկուի իրենց սիրով ընդունելով պ. Շանորին, օգնել նրան իր գիտնական հետազոտութիւնների ժամանակ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՇԱՆ ԲԻՍՄԱՐԿԻ ԱՆԿՄԱՆ ՊԱՏԱՆՈՒՆԵՐԻՑ ՄԷ ԿԸ

Բուն սանձազարկան երկիրներում, ինչպէս Արցախն է, կան որոշ պարլամենտական կուսակցութիւններ: Կան, օրինակ, երկու գլխաւոր որոշ կուսակցութիւններ՝ պահպանողականը և առաջադիմականը:

Ըր, ինչպէս կը պատմեն ջեղ մէջից «ամենուն է կը զբաղուի...»:

Բարեկամ, տեսայ այսպիսի վարժուիներ և ուսուցիչ էֆէնդիներ, որոնք չը դիտէին թէ ուր են գնում, գնում էին ինչ անելու և անթուրիւն է ստիպել նրանց կ. Պոլսի «փառաւոր» կեանքը թողնել և գալ դաւաճներում «տառապել...» Այս ուսուցիչները և ոչ մէկը պատրաստված է ուսուցչութեան համար. Պոլսի հասարակ տիրացուական դպրոցներից կամ աւարտած և կամ կիսաւարտ պատանիներ են, որոնք լցվում են Միացեալ ընկերութեանց կրթակրօնական դպրոցներում, ահագին խառնութիւնների և կուսակցութիւնների առիթ են լինում, տաճկական սինակալիցութիւնը սովորեցնում ժողովրդին, ստրկութեան մէջ նրանց աւելի կաշկանդում և իրանց իրանց «նահատակ» անուանելով՝ թողնում, Պոլսի են փախչում, երբ այլ ևս ամեն տեսակ խայտառակութիւններ գործել են և ժողովուրդը բողբոք է յարուցել: Շատ կը ցանկանայի ջեղ յականէ աշուանէ մի քանիսնների մասին պատմել, բայց նա մակ կերպարի: Այսպիսի միայն ամեն այս ընկերութեան մասին, որ ոչ միայն չունի փորը ի շատէ կանօնարի նախակրթարաններ, այլ և ունի մի գաս իմաստակ աշակերտներ, որոնք «Աստուած չը կայ, գիտէ՞ք ասելով թրե են զալիս զաւանդներում, բազմաթիւ ֆրանսերէն բարեր գիտեն և սիրելիական լեզուով խնդրներ լուծել: Ի՞նչ հետաքրքիր իմաստակներ կան այդ ընկեր-

Արցախի որոշ կուսակցութիւններից իւրաքանչիւրն ունի իր առաջնորդը, որի կոչումն է դեկլարել կուսակցութիւնը: Կուսակցութեան պարզագոյնը ամեն ջանք է գործ դնում ձեռք բերել կառավարութեան ղեկը և երբ հասնում է իր նպատակին՝ իր կուսակցութեան գործունէութեանը լայն ասպարէզ բանալով, ջանում է անցկացնել երկրի մէջ իր կուսակցական ծրագրին համեմատ բարենորոգումներ, մի և նոյն ժամանակ ամեն կերպ աշխատելով աւելի և աւելի ոյծ տալ պարլամենտական սիստեմին: Գերմանիայում այդպէս չէ: Գերմանական ժամանակակից ամենաերկիւ պետական մարդը, Բիսմարկ իշխանը, կառավարութեան ղեկը ձեռք բերած լինելով երկար տարիներ ընթացքում աշխատում էր ոչ թէ բարձրացնել պարլամենտի նշանակութիւնը, զարգացնել ազգի ներկայացուցչների ինքնձաձեռնարկեան ոյծը, զարգացնել երկրի պարլամենտական, ինքնագործունէութիւնը, այլ, ընդհակառակը, ամեն ջանք էր գործ դնում սահմանափակելու երկրի ներկայացուցիչների ազատ մտքի, ինքնագործունէութեան արտայայտութիւնը, սահմանափակելու երկրի ինքնավարութեան ոյծը: Այդպիսով պարլամենտական կառավարութեան ղեկը իր ձեռքում ունենալով, Բիսմարկ մի և նոյն ժամանակ ամեն ջանք էր գործ դնում անդամալոյծ անելու նոյն պարլամենտական սիստեմը, ազգի ներկայացուցիչները մեծամասնութեան կամքի տեղ բռնել կերպով անցկացնելով միշտ իր անձնական կարգը:

Այդ է պատճառը, որ Գերմանիայում, Բիսմարկի ժամանակ, միստրոնիստն էլ արգասիք չէր ազգի ներկայացուցիչների մեծամասնութեան, այլ իրան Բիսմարկի կամքով ընտրված պաշտօնեաների մի խումբ, որը իր հայեացքներով իր ուղղութեամբ չէր արտայայտում պարլամենտի մեծամասնութեան կամքը և հայեացքները, և կատարելապէս կախում չունէր պարլամենտից: Արցախի կառավարութեան ղեկը, որովհետեւ պարլամենտի մեծամասնութիւնը դիմադրական ուղղութիւն է ընդունում, նոյն կուսակցութիւնը, դիմանալով գործերի ասպարէզը հակառակ կուսակցութեանը՝ զարծեալ ինքն մնում է որպէս կազմակերպիչ, ամիսի մի կուսակցութիւն, որպէս մի դիմադրական կուսակցութիւն, որը շարունակում է գործել պարլամենտում, շարունակում է մասնակցել պարլամենտական գործերին: Գերմանական կառավարական ասպարէզից իր ջանք կուսակցութեան պարագլուխ էլ մնում է կուսակցութեան պարագլուխ, դառնալով այժմ դիմադրական կուսակցութեան պարագլուխ և նորից ձգտում է, մի քանի տարուց յետոյ կըրկին ձեռք բերել իր և իր կուսակցութեան հա-

մար երկրի կառավարութեան ղեկը: Այդպիսով կուսակցութիւններից իւրաքանչիւրը, թէև անխնայ կերպով մաքառում են իրար մէջ, բայց զարծեալ նրանցից իւրաքանչիւրը ամենամեծ յարստեմը, դէպք պարլամենտական անբնաբարելի աւանդութիւնները, — համարելով սահմանադրական, պարլամենտական հաստատութիւնը՝ ամենագործի միակ պատուահղան կուսակցական արտայայտութիւնների և երկրի ազատ, ինքնավար կեանքի զարգացման...:

Գերմանիայում, ընդհակառակը, Բիսմարկի պէս պետական հանձարներն անդամ դեռ ևս այն սաստիկ անհատուն են քաղաքականապէս, որ իրանց կառավարութեան ամբողջ տեղութեան ժամանակ, իրանց սեփական ձեռքով քանդում են այն պատուահղանը, որի վրա իրանք կանգնած են, անդամալոյծ են անում պարլամենտը, ժողովրդի ինքնավարութեան ոյծը, որի շնորհով իրանք բարձրացան մինչև երկրի կառավարչի աստիճանը: Եւ դրա հետեանքն այն է լինում, որ երբ Բիսմարկի պէս մի քաղաքական հսկայ ընկնում է, նա մնում է մենակ, մնում է առանձնացած, նա յոյս է իր չորս կողմը և չէ ստեղծում իր շուրջը ոչ մի կուսակցութիւն, ոչ մի կուսակցական զօրեղ կազմակերպութիւն, որի վրա յենվելով նա կարողանար նորից գործել, նորից մտնել պարլամենտը, զօրեղ ընդդիմադրութիւն անելու նպատակով նորից ձգտել ժամանակով կառավարութեան ղեկը ձեռք բերելու:

Արցախում, երբ մի Կալուստոս իջնում է առաջին միստրի պաշտօնից, նա կատարելապէս չէ վիժլում զարգացման կեանքից, այլ մնում է ահագին, զօրեղ «ազատամետ» կուսակցութեան պարագլուխ, որը այնուհետև դառնում է զօրեղ դիմադրական պարլամենտական կուսակցութիւն: Երբ մի Սոլբերի իջնում է առաջին միստրի պաշտօնից, կորցնելով կառավարչական ղեկը, նա դարձեալ շարունակում է ներգործական քաղաքական դեր խաղալ, դառնալով ահագին, զօրեղ դիմադրական «պահպանողական» կուսակցութեան պարագլուխ պարլամենտում և իր երկրի սահմանադրական կեանքում:

Իսկ Գերմանիայում, երբ մի Բիսմարկ կորցնում է կառավարութեան ղեկը, — նա կորցնում է և ամեն բան, քանի որ չունի ոչինչ կուսակցութիւն, և ինքն մի որ և է կուսակցութեան պարագլուխ չէր... Եւ թողնելով քաղաքական ասպարէզը, նա կամայակցաւ ստիպված է դառնալ պարզ մասնաւոր մարդ, որը չըբացատրված է ոչ թէ մի որ և է կուսակցութեամբ, այլ միայն իր ազգական անունով: Եւ եթէ այս րօպէս Բիսմարկ իշխանը ուզենար էլ նորից մտնել պարլամենտ, որպէս պատուաւոր և դիմադրութիւն անել այժման կառավարութեան, — նա կը մտնէր որպէս անհատ, և ոչ թէ որպէս որոշ կուսակցութեան պարագլուխ: Կալուստոս կամ Սոլբերի կառավարութեան ղե-

գրում է Մարաչից մի թղթակից՝ Պոլսի մի հայ թիթիլ, ահա այդ խօսքերը: «Թող անդին Միացեալ ընկերութիւնը պարծին թէ կիլիկիան կը լուսաւորեն. հարցնելք անգամ մը ուր կը գործեն և ինչով. Այնթափի մէջ և տիրացու ուսուցիչներով, որ հայոց դէմ հսկայ ջոկէ՞՞ մը կայ արձանացած և ուր մաքիլական ձգտողութեամբ կը քաշվեն ջիւր հայ մանկտիք... Կարնչ, ուր լուի ամսական 4 լիբանապատ տարով, առանց դպրոցական վերուն ծրագրերը գործարկելու միմիայն կը գրուան և եղան այ կաւերն... Հաճէ՞ն, ուր և ոչ իսկ մարդու կարգ մը շնորու ուսուցիչ մը եկած է ցարը... Զէթուն, ուր անդադար տեղական սովորութիւնները ծաղրու ծանակ ընող, իրենք զիրենք գիտունների տեղ ծախող, զթիւրին քամիլին բռնած, չուսուցիչներու դո՞ հնացած և ապականութիւնների մէջ թաթաւեալ ուսուցիչներ և վարժուհիներ կը վերստանան...»:

Այս խօսքերի վրա ինչ աւելացնենք, բարեկամ, եթէ ոչ միայն, որ այդ ընկերութեանց ուսումնարաններից իւրաքանչիւրը ունի նոյն պատկերը, նոյն ուսուցիչները և նոյն վարժուհիները... Գնան յոյսդ դիւր այդ հոստ ընկերութիւնների վրա... Եւ դեռ դրանք են, որ իրաւունք համարելով ձեռնից փող ուղղել, այժմ սկսել են մինչև իսկ հայտնի ձեռք թէ ինչու փող չէր ուղարկում իրանց... իրաւ են ասում, քննու չէր ուղարկում փող հարուստները — կիւրակշէրեանին, Եսայեա-

կը ձեռքում ունեցած ժամանակն էլ ամեն ջանք էին գործ դնում պարլամենտական սիստեմի ոյծը զարգացնելու, — Բիսմարկ Գերմանիայի վիճակը իր ձեռքում բռնած ժամանակ՝ ամեն ջանք էր գործ դնում նոյն պարլամենտը ստորացնելու, նոյն պարլամենտի ոյծը սահմանափակելու և ժողովրդի ներկայացուցիչների գործունէութիւնը ջրատելու:

Եւ այդ է պատճառը, որ Վիէնայի մի քաղաքի ասածը շատ ճիշդ է. Բիսմարկ յիշեցնում է մեզ այս րօպէս Շէկսպիլի «Արքայ Լիլի» տիպը, որը տարիների ընթացքում իր սեփական ձեռքով է քանդել այն ամենը, որ պէտք է պահպանել իրան... Եւ նրան այս րօպէս մնում է մի բան միայն՝ ապարդիւն կերպով դառնութեամբ գանգառվել...

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՌԵՐ

—Միացեալ կարնո շնորակալութիւն յայտնեց Կոստանին, նրա ձեռք առած աշող միջոցների համար մայիսի 2-ին Պարիզում հանգստութիւն սպասուելու նպատակով: —Վիէնայում մայիսի 1-ին և 2-ին կատարեա հանգստութիւն էր տիրուծի ժողովուրդը ոյծորված ցոյցեր արեց Ֆրանց-Յովսէփ կայսրին Այնու ամենայնիւ զբօսողների և կատարել թիւը Պարտէր ասված զբօսավայրում, անցեալ տարիների հետ համեմատելով՝ շատ պակաս էր: Ժամը 10-ին Երևելոյան Պարտէր այգին արդէն կատարելապէս դատարկ էր:

—Սօֆիայից հեռագրում են որ մայր Պանիցային դիմադրական դատարանում կը պաշտպանէ Դանել փաստաբանը: —Մերեիական կառավարիչները օգտվելով նախկին թագաւոր Միլանի Բէլգրադ գալուց, դիտաւորութիւն ունեն վերականգնեցնել պատշաճաւոր յարաբերութիւնները Ալեքսանդր մանուկ թագաւորի և նրա մօր, Նատալիա թագուհու մէջ:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՍՏԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՎԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐՈՒԳ, 25 ապրիլ: Ներքին գործերի միստրը, ի նկատի առնելով որ «Мокк. Вѣд.» լրագիրը, քննելով Ֆիլանդիայի մեծ իշխանութեան նոր հրատարակած քրեական կանոնագրերը, թոյլ է տուել իրան, № 102-ի մի առաջնորդում, շատ յանդուհ կարծիք յայտնել այն պետական գործիչի մասին, որը Բարձրագոյն իշխանութեան կարող վերալինեալ նահանգի իշխանութեան գլուխ է կանգնած, վճռեց յայտնել այդ լրագրի առաջին նախադրուչութիւնը: —Грѣдѣннѣ» լրագիրը հաղորդում է, որ նախահարցով հարցի առիթով մի ներսարկան մասնագործի ձայների կէտը Անվատուպովի, իսկ միւս կէտը Թեոդօսիայի կողմն էր:

նին, տիկին Գիւսար-փայային, Լէոն-Էլին, Թորոսանին, Պէրպէրանին և այլն և այլն... տուէք, ապա թէ ոչ, ձեռք կը պարսաւեն, ձեռք կը խայտառակեն իրանց լրագրիների մէջ և որ ասոււելն է, կանեն՝ «ուսանայիցը այնքան ատ են, որ այլ ևս մեզի չեն օգնել, մեզի, պօլսեցոցս, որ զաւանդներու ուսման ծարաւը կը յազեցնենք...»):

Ահա կ. Պոլսի ընկերութիւնների գործունէութիւնը գաւառներում կը հարցնես թէ ինչու ուրեմն «Արեւը» ոչինչ չէ ասում դրա մասին: «Արեւը» հակառակ է միմիայն «Յիզաւոր ուսումնասիրաց ընկերութեան» և խօսում է նրա դէմ, իսկ Միացեալ ընկերութեան հետ կապ ունի, որովհետեւ իր վարչութեան անդամներից մի քանիք այդ ընկերութեան տնօրէն ժողովի անդամներն են և... մնացած պատճառները ինքը գուշակիւր:

Աճըր լոյս, նոր մի ընկերութիւն էլ կազմվում է գաւառների համար. Աստուած քեզ և ձեր գաւառների դպրոցները ազատէ այդպիսի բարերարք ընկերութիւններից, իսկ ինձ առ այժմ այսպէս սխալու լուրեր քեզ հաղորդուցց:

Ապրօ

*) Միացեալ ընկերութեան տնօրէն ժողովի անդամներից մէկն իսուքերն են դրանք:

ԲԵՐԼԻՆ, 25 ապրիլի: Գաշնակցական խորհուրդը հաստատեց թէ խաղաղ ժամանակի զորքի խելի և թէ զինուորական վարչութեան լրացուցիչ վիճակագրական նախագիծը Զորքանակի թիւը կը լինի հաշուարկ մի տարով մտնող կամաւորներին ևս 486,986 մարդ: Զորքի թիւը խաղաղ ժամանակ աւելցնելու համար միմեծութեամբ ծախս կը լինի 31 1/2 միլիոն խաղ մշտական ծախսերը 18 միլիոն մարդ:

10 ՆՊՈՒՆ, 25 ապրիլի: Մայր Վիսնան առաջ կուգի գրական կիլիկա: Տեղացիները հետաքննան նոյն իսկ չը պատկերով զորքի ամի իջնուրն:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 26 ապրիլի: Թաղաւոր կայսրը ապրիլի 17-ին բարեհաճեց թոյլ տալ որ գնահատանից 5 1/2 տարեկան ընթացքում բաց թողնուի 12 1/2 միլիոն Մարիինակի սխտանը արմատական կերպով կերպարանափոխելու համար:

Վերջականապէս մշակված է ընհանուր կանոնադրութիւն կաթնասնտեսական զարգացման համար: Գարջները լինելու են պետական կարգաւորման միջնորդութեան հսկողութեան ներքոյ և կարող են լինել իւրաքանչեւ և պանրագործութեան զարգացման արական կամ իրական, բայց ոչ երբէք խառն զարգացման, 1 և 2 կարգի:

Առաջին կարգի աւարտողները զինուորագրութեան վերաբերմամբ օգտուում են 3-րդ կարգի արտուութիւններով, իսկ 2-րդ կարգի աւարտողները 4-րդ կարգի արտուութիւններով: «НОВОСТИ» լրագիրը հարգուում է որ երկրագործութեան դեպարտամենտը ուղարկեց դեպարտամենտական ընկերութիւններին չըբարեկամ, որով յայտնուում է միմիտարութեան հայեացքները այգիներ և ազարակներ պահելու համար ժողովրդական դրարոցներին կից, այնպէս որ զանազան վերաբերելով դեպարտամենտական համար: Գնարարական միտողները անարկայի վրայ է դարձնում ընկերութիւնների ուշադրութիւնը ան նպատակով, թէ արդեօք չեն կարող դրանք, իրանց կարողութեան չափ նպատակ գործին: «С. Пет. Вѣд.» լրագիրը հարգուում է որ կիլիկի շարքարգործանքը:

տեղերի մի խումբ, որը իր համար նպատակ է դրել Պարսկաստան ուղարկել արեւեան ճաշակով պատրաստած շաքար, այնպիսի մրցանակ է հանդիսանում անարկայական աւարական գործակալի կողմից, որ երկու տարեկան շաքարից յետոյ, որոշել է իր գործերը զարգացնելու: Այն ժամանակ մի և նոյն գործակալութիւնը յայտնել է իր պատրաստակամութիւնը ուսուցող շաքար ծախելու համար այնպիսի ձեռնառու պայմաններով, որ մեր գործարանատերերը ուրախութեամբ համաձայնվեցան:

ՏԵՂԵԿԱՑՈՑՑ

ԱՆՆՐԻՈՎ ԿԱՍԵՆ ԵՆԿԱՌՈՒՆԻ
Փոստային գնացքը ուղարկուում է
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . . . 8 ժ. 40 ր. առա.
ԲԱՌՈՒՄԻՑ դէպի Ե ԹԻՖԼԻՍ . . . 11 ժ. 8 ժ. երեկ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . . . 12 ժ. 8 ժ. երեկ.
ԲԱՌՈՒՄԻՑ դէպի Ե ԹԻՖԼԻՍ . . . 7 ժ. 40 ժ. առա.

Արեւմտա-ձանապարհորդական գնացքը
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . . . 1 ժ. 10 ր. ցերեկ.
ԲԱՌՈՒՄԻՑ դէպի Ե ԹԻՖԼԻՍ . . . 10 ժ. 15 ժ. առա.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Գանձակ . . . 9 ժ. 45 ժ. առա.
ԳԱՆՁԱԿԻՑ դէպի Ե ԹԻՖԼԻՍ . . . 8 ժ. 47 ժ. երեկ.

ՈՒՍՍԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՆԵԱԿԵՐ
Զանապարհ կրթականութիւն
ՀԻՆԳՇԱԲԻՑ օրերը, երեկոյան 4 ժամին, չորեքշաբթի օրը ուղարկուում է Օգէստ, Եփրատի լիւրջով:

ՇԱՐՍԻՑ օրերը, երեկոյան 8 ժամին, չորեքշաբթի օրը նաւահանգիստների վրայով:
ՇՈՒՄԵՆԻՑ օրերը, երեկոյան, արտասանման ընկերութիւնը դէպի Կ. Պոլիս:

ԵՆԿԱՌՈՒՆԻ օրերը Օգէստից չըբարեկամ ընկալով կից չորեքշաբթի համար է բաթում մտնելու գիշերին:

ՈՒՐՄԱՑ օրերը, Օգէստից ուղղակի ընկալով երկու չորեքշաբթի համար է բաթում առաւօտեան:
ԵՆԿԱՌՈՒՆԻ օրերը, առաւօտեան, համար է բաթում Կ. Պոլիսից կից չորեքշաբթի:

Ինքնագիր-ճարտարակող ԳԻԿՈՐ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ԻԼՈՒԹԻԻՆԸ

և ականջների մէջ խշշոցը բժշկուում է մեր արտուսացած զործիքը: Նկարագրութիւնը ցանկացողներին ձրիպէս կուղարկվի: Ի. Գ. ՆԻԿՈՒՍՈՒ, IX Kolingasse, 4. Вѣна, Австрія. 1—4

ԹԵՄԻՍ ՍՐԲԱՉԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻ կարգադրութեամբ ապրիլի 29-ին կը բացվի, օրը, ժամի 12-ին, ս. պատարագից յետոյ, կատարվելու է քաղաքիս ՆՈՐԱՇԵՆ Ս. Աստուածածին եկեղեցու եկեղեցական-ճխական ուսումնարանի հոգաբարձական ընտրութեան համար պատրաստարարների ընտրութիւնը նոյն ուսումնարանում: Ժողովին կը նախագահէ Սրբազան Առաջնորդը: Ուստի յիշեալ եկեղեցու մեծապատիւ ճխականները հրաւիրուում են նշանակված օրը մասնակցելու յիշեալ ընտրութեանը:
ՄԱՆՍՈՒԹԻՆԵ՝ Այն ճխականները, որոնց տարիքը 25-ից պակաս է, կանոնադրութեան 28-որդ յօդուածին համաձայն, իրաւունք չունեն ընտրութեան մասնակցելու:
ԹԻՖԼԻՍԻ եկեղեցիների բարեկարգութեան վերատեսուչ Յովհաննէս քայանայ ՍԱՐՏԻՐՈՍԵՆՑ 1—1

Լոյս տեսաւ մամուլի տակից
ԳԻԿՈՐ ԱՐՄՐՈՒՆԻ
ԳԻԿՈՐ ԱՐՄՐՈՒՆԻ
ԳԻԿՈՐ ԱՐՄՐՈՒՆԻ

ԱՅՆՏԵՂ ԵՒ ԱՅՍՏԵՂ

Գինն է 10 կոպէկ: Հարցնել գրավաճառանոցներում: 1—10

ՀՈԳԵԻՈՐ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ստորհուրթեան համաձայն կը բացվի, ԱՊՐԻԼԻ 29-ԻՆ ԱՌԱՍՏԵԱՆ ժԱՄԸ 11-ԻՆ պիտի կատարվի Հաւարարի Ս. ԼՈՒՍԱՆՈՐԻՉ ԵՆԿԱՌՈՒՆԻ ԵՐԵՅՓՈՒՆԻ ԵՒ ՀԱՇԻԱՏԵՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՆԸ, որպիսի պատմով հրաւիրուում են նոյն եկեղեցու մեծապատիւ ճխական ժողովուրդներին շնորհ բերել եկեղեցի, նշանակված ժամին մասնակցելու ընտրութեանը:
Ժողովին կը նախագահէ Սրբազան Առաջնորդը:
Վերատեսուչ բարեկարգութեան եկեղեցիների հայոց Հաւարարի Աշոտ քաջանայ թԵՄՈՒՐԱՉԵՆՑ 2—2

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՆ

Ն. ՊՍԿԵ ԵՒ ԸՆԿ.
Շուկաների կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԻԱՅ դէպի ԲԱՌՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբթի մի անգամ, հինգշաբթի 4/16, ապրիլից սկսած ԵՒ ՓՈՒՎԱՌՉ

Բաթումից Մարսել, մանկով Տրապիզոն, Սամսոն, և Կ. Պոլիս, հինգշաբթի օրերը, երկուշաբթի մի անգամ, հինգշաբթի 26 ապրիլից (մայիսի 8-ից) սկսած:
ԲԱՌՈՒՄԻՑ ՇՈՒՆԵԱԿԵՐԸ ԳՈՐԻՍ ԵՒ ԳԱԼԻՍ

Հինգշաբթի, 26 ապրիլի (8 մայիսի), չորեքշաբթի ՍԻՐԿԱՍԻ, նաւակաւ ԲՕՏԷԼ, 10/22 մայիսի ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ, 24 մայիսի (3 յունիսի) ԱՆԱՏՈՒՄ, ՅԻԲՈՒԼԵՆ, 7/19 յունիսի ՍԻՐԿԱՍԻ, ԳԱՐԻԳ, ԲՕՏԷԼ

Տեղեկութիւնների համար ձանապարհորդների և բեռների մասին թող բարեհաճին դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱՌՈՒՄԻՍՈՒՄ պ. Կարանիօնին, Կարեբեճեայա, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Բէնտին, նախկին Արժուանու զալէէսայոււ, № 114. 1—10 (չ. և ե.)

ՄՕՍԿԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՄԻ ՈՒՍԱՆՈՂ ցանկանում է պատրաստել աշակերտներ գինեգործական և ուրիշ միջնակարգ զարգացման համար, նոյնպէս և պարագլ կրկնութիւններով: Համաձայն է և անուսանող գնար: Հասցէն հարցնել Մշակի խմբագրատանը: 4—5

ՀՈՉԱԿԱՒՈՐ ԻՏԱԼԱՑԻ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԴԵՐԱՍԱՆ ԷՐՆԷՍՕ ՐՕՍՄԻ

ԻՐ ԽՐՈՒՂ, ՆԵՐԿԱՅՑՑՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ՏԱՅ ՄԱՅԻՄԻ 26-ԻՑ ՍԿԱՍՏ ԸՆԳԵՐՏՈՒՄ. ՕԹԷԼԻՍ, ԼՈՒԴՎԻԿ XI, ԲԻՆ, ԱՐԲՍ ԼԻԲ, ՈՅՈՒԳՈՐԾԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ, ՇԵՍԼՈՎ, ՄԱԿԵՑ, ՆԵՐՕՆ, ՀԱՄԼԵՑ, ԵՒ ԿՈՐԻՈՒՆ:

Ներկայացումների համար բացված են ԵՐԿՈՒ ԱԲՕՆՍԵՆՑԵՆԻ, իւրաքանչիւրը 5 ներկայացում պարունակող: ԱՌԱՋԻՆ արժուանող կը բաղկանայ «ՕՐԵԼԿ», «ՈՃԱՊՈՐԾԻ ԸՆՏԱՆԻՔ», «ՇԵՐՈՎ», «ՄԱՐԷԼԻՆ» և «ՆԵՐՕՆ» պիէսաներից, իսկ ԵՐԿՐՈՐԳ արժուանողը «Լուրջիկ XI», «Կորիջան», «Բին», «Արքայ Վր» և «Համէա» պիէսաներից:

Արժուանող ընտրուելու է թատրոնի կասսայում ամեն օր, 10-ից մինչև 2 ժամ: Արժուանողի ստացված բոլոր փողերը կը յանձնվեն Աւետարական բանկը, ուր կը պահվեն մինչև պ. Բասիլի խմբի դարը: 10—15

ՄԻՋՈՑ ԽԱՐԲՈՒՄԻ

«Ольфакториумъ Нудилинъ» Բժշկական դէպարտամենտից թողարտված ՕԼԻՖԱԿՏՐՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ Ժախուււմ է 40 կոպէկով
Գեղարդական Ապրանքների Վաճառման Կովկասեան Ընկերութեան մէջ թիֆլիսում: 8—52 (Ե.)

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ՅՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԻԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՆ

MESSAGERIES MARITIMES (ՄԵՍԱՃԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

Կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ԼՕՆԻՍՆԵՆ և ԲԱՌՈՒՄԻ մէջ և Իրիստոլայից, Ուրբաթ, 4/16 մայիսի գործը կը գնայ ԲԱՌՈՒՄԻՑ GUADIANA (ԳՈՒՎԻՒՄԱ) չորեքշաբթի, նաւակաւ ԼԱՄԱՆՈՆ (ԼԱՄԱՆՕՆ), դէպի Կ. Պոլիս, Մարսել, Հալի և ԼՕՆԻՍՆԵՆ, մանկով և միջանկեալ նաւահանգիստները:
Ագէնտները՝ ԲԱՌՈՒՄԻՍՈՒՄ պ. Գ. ԷՍՍԷՆՃԻ, ԹԻՖԼԻՍՈՒՄՍ ԳԻՐԳ ԷՆՋՈՒԲԵԱՆ ԷՆՋՈՒԲԵԱՆՑԻ ԻՍԿ ԲԱՌՈՒՄԻՑ ԳՕԼԳԼՈՒՍԱՑ: 1—2

ՄԻ ԼԱԻ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ, Թիֆլիսում, ընդունում են աշակերտներին, որոնք կուզենային մասնակցել վարձով ձաշել ընտանիքում: Նոյն տեղ պատրաստում են աշակերտներին և աշխատակիցներին միջնակարգ զարգացման ստորին դաստիարակում արվելի հարցաքննութիւնների կրկնութիւնների համար: Հասցէն. Գանձակայա փողոց, տուն № 25, զաւթում:

Въ хорошемъ семействѣ въ Тифлисѣ, принимаютъ нахѣбниковъ—учениковъ и подготовляютъ учениковъ и ученицъ низшихъ классовъ среднеучебныхъ заведеній въ переѣзжаемыхъ. Адресъ: Гановская, домъ № 25, во дворѣ. 1—10

ԲԺԻՇԿ Կ. ԱՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան ժամի 9—11-ը, կամ երեկոյան 5—6-ը:
Տ Բ Է Ն Լ Ի Ն Կ Ա Յ Ա Ր Մ ՈՐՈՒՆԻ, տուն իշխան Արղուժեանի, № 12, Արղուժեանների Բանկի դիմաց: 1—5

Լոյս տեսաւ մամուլի տակից
Մ Տ Ք Ի Մ Շ Ա Կ Ը
ԳԻԿՈՐ ԱՐՄՐՈՒՆԻ
գրական գործունեութեան քսան և հինգ ամեակի առիթով:
Սշխատանքութիւն և ՄԱՆՈՒՄԵԱՆԻ:
Գինն է 50 կոպէկ:
Օտարաբաղաբաղը ձանապարհաճախի համար պէտք է վճարել 10 կոպէկ:
Հարցնել գրավաճառանոցներում: 1—5